

Pécsi Tudományegyetem

Közgazdaságtudományi Kar

Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola

Témavezető: Dr. Gál Zoltán

egyetemi tanár

DOKTORI ÉRTEKEZÉS

Humántőke-beruházás és migráció

Erdélyben

Készítette: Geréb László

Pécsi Tudományegyetem
Közgazdaságtudományi Kar
Regionális Politika és Gazdaságtan doktori iskola

HUMÁNTŐKE-BERUHÁZÁS ÉS MIGRÁCIÓ ERDÉLYBEN

Doktori értekezés

Készítette: Geréb László
Témavezető: Dr. Gál Zoltán

– Székelyudvarhely, 2008. június –

TARTALOMJEGYZÉK

TARTALOMJEGYZÉK	2
ÁBRAJEGYZÉK	5
TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE	6
BEVEZETÉS	7
BEVEZETÉS	7
I. A TÉMAVÁLASZTÁS INDOKLÁSA	9
II. A DISSZERTÁCIÓ CÉLKITŰZÉSEI.....	9
III. A DISSZERTÁCIÓ MÓDSZERTANA ÉS FORRÁSMUNKÁI	11
IV. A DISSZERTÁCIÓ FELÉPÍTÉSE	12
V. AZ ÉRTÉKELÉS MÓDSZEREI.....	13
1. A HUMÁNTŐKE SZEREPE A REGIONÁLIS GAZDASÁGI FEJLŐDÉSSEN	18
1.1. A HUMÁNTŐKE ÉS A GAZDASÁGI FEJLŐDÉS.....	18
1.2. AZ EMBERI TÉNYEZŐ SZEREPE AZ ORSZÁGOK ÉS RÉGIÓK VERSENYKÉPESSÉGÉBEN ...	21
1.2.1. <i>A humánerőforrás szerepe a regionális fejlődésben</i>	21
1.2.2. <i>A versenyről általában</i>	24
1.2.3. <i>A területi verseny fogalma és jellemzői</i>	26
1.2.4. <i>A versenyképesség és sikeresség faktorai</i>	30
1.3. A HUMÁNTŐKE HELYE A REGIONÁLIS ELMÉLETEKBEN.....	35
2. AZ EMBER, MINT TŐKE	39
2.1. A TUDÁS BERUHÁZÁSKÉNT VALÓ MEGFOGALMAZÁSA – ALAPFOGALMAK.....	39
2.1.1. <i>Emberi tőke</i>	39
2.1.2. <i>Az oktatási beruházások mérhetősége</i>	41
2.2. AZ EMBER ÉS OKTATÁS SZEREPE A GAZDASÁGBAN – EMBERITŐKE-ELMÉLETEK.....	43
2.2.1. <i>Az emberi tőke elméletének előzményei – a klasszikusok</i>	43
2.2.2. <i>Az emberi erőforrás fogalma és az azzal foglalkozó elméletek</i>	45
2.3. AZ OKTATÁSI BERUHÁZÁSOK – MOTIVÁCIÓ ÉS MÉRHETŐSÉG	50
2.3.1. <i>Az emberi tőke értékének mérése</i>	50
2.3.2. <i>Az emberitőke-beruházás alapmodellje. Motivációelemzés</i>	51

2.3.3. Az oktatás nem pénzbeli hozama.....	54
2.4. AZ OKTATÁSI BERUHÁZÁSOK HATÉKONYSÁGA ÉS AZ OKTATÁS FINANSZÍROZÁSA	56
2.4.1. Költség–haszon elemzés az oktatásban.....	56
2.4.2. A megtérülési ráta számításának módszerei.....	58
2.4.3. A humántőke szerepe a vállalkozások esetében.....	60
3. OKTATÁS-GAZDASÁGTANI ELEMZÉSEK.....	64
3.1. AZ ELEMZÉSEK FONTOSSÁGA.....	64
3.2. VIZSGÁLATOK AZ OKTATÁS MEGTÉRÜLÉSI RÁTÁJÁRÓL.....	66
3.3. AZ OKTATÁS ÉS A GAZDASÁGI NÖVEKEDÉS.....	68
3.4. AZ ISKOLAI VÉGZETTSÉG SZEREPE A FENNTARTHATÓ NÖVEKEDÉSBEN.....	69
3.5. OKTATÁS ÉS GAZDASÁGI FEJLŐDÉS – KORRELÁCIÓS SZÁMÍTÁSOK.....	82
4. MIGRÁCIÓS HATÁSOK.....	86
4.1. A MIGRÁCIÓ.....	86
4.1.1. A migráció fogalma és típusai.....	86
4.1.2. Migrációt előidéző tényezők.....	87
4.1.3. A nemzetközi migráció megindulását tárgyaló modellek.....	89
4.1.4. A nemzetközi migráció fennmaradásával foglalkozó elméletek.....	92
4.2. A MIGRÁCIÓ HATÁSA A REGIONÁLIS FEJLŐDÉSRE.....	94
4.2.1. A munkaerő mobilitása.....	95
4.2.2. A migráció és a regionális fejlődés.....	97
4.3. A ROMÁNIAI MAGYAR LAKOSSÁG SZÁMBELI ALAKULÁSA. MIGRÁCIÓS HATÁSOK....	98
4.3.1. Migráció Székelyföldön. Történelmi áttekintés.....	98
4.3.2. Az erdélyi magyarság természetes szaporulata 1956–1992 között.....	102
4.3.3. Az elvándorlás – szociológus szemmel.....	104
4.4. MIGRÁCIÓ – BEVÁNDORLÁS MAGYARORSZÁGRA.....	106
4.4.1. Migráció mint döntési folyamat.....	106
4.4.2. Napjaink migrációja.....	107
4.4.3. Az ezredfordulón Magyarországra irányuló migráció sajátos elemei.....	108
4.5. ERDÉLYI MAGYAR MIGRÁCIÓ A STATISZTIKÁK TÜKRÉBEN.....	111
4.5.1. A kommunizmus időszaka a nyolcvanas évek második feléig.....	111
4.5.2. A migrációs rend átalakulása: a nyolcvanas évtized második fele, a kilencvenes évek eleje.....	114

4.5.3. 1992–2001, a migráció változó jellege és dinamikája.....	116
4.5.4. Adatforrások és a migrációs veszteség becslése kapcsán felmerülő problémák	119
4.5.5. A migrációnak betudható népességveszteség 1987–1991 között.....	120
4.5.6. A migrációnak betudható népességveszteség 1992–2001 között.....	124
5. HUMÁNTŐKE-BERUHÁZÁS ÉS MIGRÁCIÓ ERDÉLYBEN.....	127
5.1. OKTATÁS KELET-EURÓPÁBAN – TÖRTÉNELMI ÁTTEKINTÉS.....	128
5.1.1. Az oktatás szerepe a „régiók Európájában”	128
5.1.2. Kelet-európai oktatási rendszerek – gyökerek.....	129
5.1.3. A kisebbségi oktatás szerepe.....	131
5.2. AZ OKTATÁS REGIONÁLIS EGYENLŐTLENSÉGEI ROMÁNIÁBAN ÉS ENNEK HATÁSA A GAZDASÁGI FEJLŐDÉSRE	133
5.3. OKTATÁS MINT BERUHÁZÁS ÉS MEGTÉRÜLÉS ROMÁNIÁBAN	141
5.3.1. Az oktatási beruházás társadalmi megtérülése.....	143
5.3.2. A felsőfokú oktatási beruházás egyéni megtérülése.....	148
5.4. AZ EMBERITŐKE-BERUHÁZÁS ÉS ANNAK MEGTÉRÜLÉSE KÖZTI KAPCSOLAT MEGSZAKADÁSA FÖLDRAJZI ÉRTELEMBEN	151
6. ÖSSZEFOGLALÁS.....	158
6.1. ÁTTEKINTÉS.....	158
6.2. A KUTATÓMUNKA ÚJ EREDMÉNYEI	158
6.3. KONKLÚZIÓK	160
MELLÉKLET	163
I. KÖZÉLETI SZEMÉLYISÉGEK A HATÁRON TÚLI MAGYAROK MIGRÁCIÓJÁRÓL	163
II. A SZÜLŐFÖLDÖN VALÓ ÉRVÉNYESÜLÉS LEHETŐSÉGEI – ESETTANULMÁNY	167
BIBLIOGRÁFIA.....	170
PUBLIKÁCIÓS JEGYZÉK.....	177
CURRICULUM VITAE.....	178

ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra: A regionális növekedés tényezői.....	22
2. ábra: A humán erőforrásokat befolyásoló tényezők.....	24
3. ábra: A regionális versenyképesség különböző megközelítései.....	28
4. ábra: Az egy lakosra jutó GDP, valamint a GDP-ből az oktatásra fordított kiadások részaránya közti összefüggés az egyes országok esetében.....	84
5. ábra: Az egy diákra jutó oktatási költségek (2003, %).	135
6. ábra: Az egy diákra jutó oktatási költségek az országos átlaghoz viszonyítva (2003, %).	135
7. ábra: Az egy lakosra jutó oktatási költségek (2003, %).	136
8. ábra: Az egy lakosra jutó oktatási költségek az országos átlaghoz viszonyítva (2003, %).	136
9. ábra: Egy lakosra jutó önkormányzati kiadások összetétele Székelyföldön – összesítés (2001, országos átlag = 100).	137
10. ábra: Egy lakosra jutó GDP (2003, euróban).	138
11. ábra: Az egy lakosra jutó GDP, valamint az egy lakosra jutó oktatási kiadások közti összefüggés Románia megyéi esetében (2003).	140
12. ábra: Az alapfokú oktatás társadalmi megtérülése – helyi önkormányzati finanszírozással.	146
13. ábra: A felsőfokú oktatás társadalmi megtérülése – központi költségvetési finanszírozással.	148
14. ábra: A felsőfokú oktatás egyéni megtérülése – magánfinanszírozással	150

TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

1. táblázat: Az oktatás egyéni és társadalmi megtérülési rátái oktatási fokozatonként egyes OECD-országokban	67
2. táblázat: Az oktatás hozzájárulása a gazdasági növekedéshez (százalék)	69
3. táblázat: Oktatási kiadások a GDP, illetve a GNP százalékában	71
4. táblázat: A 25–64 éves népesség összetétele a legmagasabb iskolai végzettség szerint, 1998.....	75
5. táblázat: A 25–64 éves, ezen belül a 30–44 éves foglalkoztatottak keresete a középiskolát végzettek keresetének százalékában	77
6. táblázat: Az egy diákra vetített, oktatási intézményekre fordított kiadás 1999, USD-ben	79
7. táblázat: Felsőfokú végzettségi arányok egyes országokban (2002)	81
8. táblázat: Az egy lakosra jutó GDP, valamint a GDP-ből az oktatásra fordított kiadások részaránya különböző európai országokban (2006).....	83
9. táblázat: A természetes szaporulat Erdélyben, 1956–1991	103
10. táblázat: A kitelepedő magyar nemzetiségű román állampolgárok és a Magyarországra kitelepedő román állampolgárok számának alakulása 1985–2000 között	113
11. táblázat: A regulárisan kivándorló román állampolgárok számának alakulása nemzetiségi felbontásban (1990–2000)	117
12. táblázat: A Magyarországra bevándorlók és köztük a román állampolgárok számának alakulása 1985–2000 között.....	121
13. táblázat: A Magyarországon bevándorló státust / letelepedési engedélyt szerzett személyek száma, ezen belül a román állampolgárok száma	125